Колот А.М.,
д.е.н., професор
проректор з науково-методичної роботи
Сільченко М.В.
к.е.н., доцент
завідувач кафедри інформатики та системології,
директор Інституту дистанційних технологій навчання
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УНІВЕРСИТЕТУ — ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки передбачає цифровізацію освітніх процесів і стимулювання цифрових перетворень в системі освіти. При цьому використовується термін *цифрова освіта*, який має залежно від контексту два тлумачення:

- *цифра* як результат навчання — формування цифрових компетентностей будь-якими технологіями;
- *цифра* як технологія навчання — формування будь-яких компетентностей цифровими технологіями.

Ми будемо розглядати цифрову освіту у другому тлумаченні, з яким пов'язано ще два терміни, що традиційно використовуються паралельно — *електронне навчання* (підкреслює спосіб передачі навчального матеріалу) та *дистанційне навчання* (підкреслює відстань між суб'єктами освітнього процесу), і, відповідно до цього, розглянемо проблеми та перспективи формування електронного освітнього простору університету на прикладі КНЕУ.

Електронний освітній простір навчального закладу формується, в першу чергу, такими взаємозалежними факторами: освітні програми, освітній контент навчальних дисциплін та система моніторингу якості освітнього процесу. Відповідно до цього розробляється інтегрована інформаційна система, підсистеми якої дозволяють управляти процесами, що відбуваються в межах цього простору:

- *система управління навчальним процесом* забезпечує автоматизацію організації навчального процесу — формування навчальних планів кожної освітньої програми, визначення навантаження викладачів, розробка розкладу занять;

- *система управління навчальним контентом* забезпечує розробку повнофункціональних дистанційних курсів з навчальних дисциплін кожної освітньої програми, адміністрування користувачів системи (викладачів та студентів) та адміністрування курсів;
- *система моніторингу забезпечує моніторинг* результатів навчальної діяльності студентів (ведення та аналіз електронних журналів), моніторинг результатів наукової та навчаючої діяльності викладачів, анкетування усіх учасників навчального процесу тощо.

Нажаль, незважаючи на ефективність кожної з підсистем, міра інтеграції цих підсистем наразі є недостатньою для забезпечення ефективного управління освітнім простором в цілому.

Конфігурація електронного освітнього простору КНЕУ визначається такими напрямами освітньої діяльності Університету: дистанційна освіта, змішане навчання, інклюзивна освіта, навчання впродовж життя.

1. **Дистанційна освіта** — дистанційна форма навчання як окрема форма організації освітнього процесу [1,2].

Досвід. Навчання за дистанційною формою на бакалаврському рівні розпочате в КНЕУ з 2015 року і наразі на чотирьох курсах навчається близько 100 студентів. За цей час розроблено понад 150 дистанційних курсів Moodle для дистанційної форми навчання, кожен з яких є комплексним електронним простором вивчення дисципліни, за структурою та наповненням відповідає Уніфікованим вимогам щодо структури, наповнення та оформлення дистанційних курсів [3], містить презентації, відеоматеріал, текстові лекції, завдання, тести, завдяки чому кожен студент має можливість формувати індивідуальну траєкторію навчання.

Проблеми, пов'язані із дистанційною формою навчання, можна поділити на дві категорії. До першої відносяться проблеми, наслідком яких є незначний обсяг набору на цю форму. Це і недостатня рекламна кампанія в інтернеті, яка вимагає значних фінансових ресурсів, і недоліки вступної кампанії, а саме відсутність у електронному кабінеті вступника можливості вибору дистанційної форми, і неможливість залучати значну кількість студентів, що мають особливі потреби щодо орга-

нізації навчання, через відсутність бюджетних місць. До другої категорії відносяться проблеми недостатньої якості навчання, причинами якої є несформованість навичок самоосвіти у студентів, невисокий рівень їхньої самомотивації, а також відсутність з фінансових причин у дистанційних курсах відеолекцій викладачів. Крім того, має місце «розпорошеність» студентів між дистанційною та заочною формами, що призводить до неефективних витрат Університету на оплату праці викладачів.

2. **Змішане навчання** — використання дистанційних технологій навчання для підтримки навчання на денній та заочній формах бакалаврату та магістратури.

Досвід. Впровадження дистанційних технологій в освітній процес КНЕУ реалізовано з 2001 року на платформі WebCT (розроблено понад 350 курсів), а з 2013 р. — на платформі Moodle (понад 250). За цей час викладачі (не всі і переважно несистематично) використовували дистанційні курси для тестування студентів, отримання виконаних студентами завдань, розміщення додаткового навчального матеріалу. Також з 2017—2018 н.р. дистанційний формат вивчення дисциплін був впроваджений під час вивчення окремих дисциплін студентами, що вступили на базі диплому молодшого спеціаліста.

Проблеми впровадження дистанційних технологій навчання на денній та заочній формах, зокрема, фрагментарне їх використання, пов'язані з тим, що ще не усі викладачі мають навички розробки дистанційних курсів у системі Moodle, а також з тим, що розробка викладачами відеоконтенту, який сприяє підвищенню якості засвоєння навчального матеріалу [4], наразі неможлива через недостатнє фінансування. Крім того, опитування, що проводилось серед студентів КНЕУ засвідчило, що багато із випускників бакалаврату пішло б навчатись у магістратуру, якби була саме дистанційна форма.

3. **Інклюзивне навчання** — використання дистанційних технологій для організації навчання студентів з інвалідністю (починається реалізовуватись з 2018 року).

Досвід у цьому напрямку Університету практично відсутній, оскільки соціальна відповідальність неспеціалізованих закладів освіти в цьому напрямку почала формуватись лише останнім часом. В цьому році вперше ми почали працювати зі сту-

денткою, яка поступила за квотою-1 на бюджет на денну форм навчання, але відноситься до маломобільних верств населення, у зв'язку з чим не може відвідувати заняття, і навчання їй було запропоновано організовувати за індивідуальним графіком у дистанційному форматі [5].

Проблеми пов'язані перш за все з тим, що на дистанційну форму, яка є оптимальною для студентів, що мають особливі потреби щодо організації навчання, державою не виділяється бюджетних місць, і тому Університет має шукати інші шляхи для організації такого навчання.

4. **Навчання впродовж життя** — підвищення кваліфікації викладачів усіх рівнів освіти, які планують використовувати дистанційні технології навчання в освітньому процесі на усіх формах навчання, та короткострокові навчальні програми для сторонніх споживачів (сертифікаційні програми, програми підвищення кваліфікації, програми підготовки до ЗНО), навчання за якими відбувається у дистанційному форматі (наразі розпочинається робота у цьому напрямі).

Досвід. Курси підвищення кваліфікації розпочали роботу в Університеті ще у 2004 році, втім активне навчання викладачів на них розпочалось з 2015 р., зокрема кількість викладачів КНЕУ, що пройшли підвищення кваліфікації у галузі дистанційних технологій у системі WebCT (2004—2013) становила близько 100 осіб, Moodle (2013—2018) — майже 250. Також регулярно протягом року проводяться майстер-класи щодо використання дистанційних технологій в освітньому процесі.

Проблеми пов'язані перш за все з іншим напрямом, а саме, розробкою дистанційних курсів «на продаж», оскільки створювати конкурентоспоможні курси, що матимуть якісний відеоконтент, без належного фінансування взагалі неможливо.

Отже, в результаті аналізу існуючого досвіду та наявних проблем, ми пропонуємо такі кроки щодо їх вирішення з метою розширення спектру електронних освітніх послуг, що надає Університет.

1. З метою переходу до більш сучасних технологій навчання, забезпечення більш ефективного вивчення навчальних дисциплін, узгодження навчальних планів між різними формами навчання, оптимізації розподілу студентів між формами нав-

чання, зниження витрат Університету, оптимізації навантаження викладачів та зважаючи на досвід навчання студентів за дистанційною формою, на нашу думку слід поєднати дистанційну та заочну форми на бакалаврському та магістерському рівнях на засадах організації дистанційної форми, але зі збереженням кількості очних зустрічей заочної форми та надати їй назву «дистанційно-заочна». Графік навчання зробити аналогічним денній / дистанційній формі, передбачити очний проміжний контроль (раз на семестр) та очний підсумковий контроль (зимова та літня сесії). Втім, у разі відсутності студентів в Україні за поважних причин (наприклад, навчання у закордонному університеті), очні зустрічі можна буде проводити у режимі веб-конференції.

2. З метою навчально-методичної підтримки створити для кожної дисципліни денної форми навчання дистанційний курс (курси), відповідальність за наповнення яких нестимуть викладачі-розробники та завідувач кафедри.

3. З метою підвищення якості засвоєння певних дисциплін, які передбачається вивчати окремим студентам за індивідуальним графіком (наприклад, студентам включеного навчання, студентам з інвалідністю, студентам, що мають скласти академічну різницю, студентам, що поступили на базі диплому молодшого спеціаліста), нормативно закріпити таке вивчення дисциплін у дистанційному форматі на базі дистанційних курсів, розроблених для дистанційної форми навчання (тобто курсів, що відповідають Уніфікованим вимогам та пройшли апробацію на дистанційній формі).

4. З метою залучення до освіти осіб з інвалідністю, що мають особливі потреби до організації навчання (наприклад, з вадами слуху) або відносяться до маломобільних груп населення (наприклад, з вадами рухового апарату) та не мають можливості регулярно відвідувати навчання, але мають право на безкоштовну освіту, вирішити питання у нормативному полі щодо можливість навчання за бюджетні кошти на дистанційно-заочній формі або навчання на денній формі, але за індивідуальним графіком із використанням дистанційних технологій.

На нашу думку, таке переформатування освітнього простору Університету на підставі розширення використання техно-

логій електронного (дистанційного) навчання сприятиме зростанню якості, інноваційності та гнучкості освіти, підвищенню конкурентоспроможності як КНЕУ на ринку освітніх послуг, так і його випускників на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Сільченко М.В. Особливості організації освітнього процесу за дистанційною формою в ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана» [Текст] / М.В. Сільченко, Ю.М. Красюк // Четверта міжнародна науково-практична конференція «MoodleMoot Ukraine 2016. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle». (Київ, КНУБА, 19—20 травня 2016 р.): тези доповідей. – К.: КНУБА, 2016. — С. 16.

2. Сільченко М.В. Дистанційна освіта у системі розвитку освітньої діяльності університету [Електронний ресурс] / М.В. Сільченко // Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти в економічному університеті: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф. за міжнар. участю (Київ, 2—3 бер. 2016 р.) / — К.: КНЕУ, 2016. — С.40—42. — Режим доступу: http://kneu.edu.ua/ userfiles/ teaching_department/ ZbD196rnik_tez_konferenc D196D197 __Studentocentrizm__2016.

3. Сільченко М.В. Атестація дистанційних курсів як обов'язкова складова системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні [Текст] / М.В. Сільченко, Ю.М. Красюк // П'ята міжнародна науково-практична конференція «MoodleMoot Ukraine 2017. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle». (Київ, КНУБА, 26—27 травня 2017 р.): тези доповідей. – К.: КНУБА, 2017. — С. 49.

4. Сільченко М.В. Відеолекція як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів при дистанційному навчанні. [Текст] / М.В. Сільченко, Ю.М. Красюк // Всеукраїнська науково-практична конференція «Теорія і практика використання інформаційних технологій в навчальному процесі» (Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова, 30—31 травня 2017 р.) — Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. — 168 с. — С. 121—123.

5. Сільченко М.В., Дистанційні технології в системі інклюзивного навчання студентів економічних спеціальностей [Текст] / М.В. Сільченко, Супрунюк Г.М. // Матеріали V Міжнародної науково-практична конференція «Інклюзивна освіта: досвід і перспективи». (м. Вінниця, 16—17 травня 2018 р.): тези доповідей. – Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. — С. 61—65.